

УДК 281/284 (477).14

С. В. Филипчук,*кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри релігієзнавства Національного університету “Острозька академія”*

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЙ ТА ПАРТІЙ ХРИСТІЯНСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ КРАЇНИ (2006 – 2007 РР.)

У статті автор простежує діяльність УПЦ МП, УПЦКП, УАПЦ, УГКЦ та протестантів у суспільно-політичному житті України, а також аналізує роботу християнських партій. Висвітлюється взаємозв'язок окремих політичних партій України з християнськими конфесіями. На основі фактичного матеріалу прогнозується подальший розвиток взаємовідношень церкви і держави, церкви і суспільства.

Ключові слова: суспільно-політичне життя, християнські конфесії України, християнські партії, навколорелігійні об'єднання.

Деятельность украинских христианских конфессий и партий христианского направления через призму общественно-политической жизни страны (2006 – 2007 гг.)

В статье автор прослеживает деятельность УПЦ МП, УПЦКП, УАПЦ, УГКЦ и протестантов в общественно-политической жизни Украины, а также анализирует работу христианских партий. Освещает взаимосвязь некоторых политических партий Украины с христианскими конфессиями. На основе фактического материала прогнозируется последующее развитие взаимоотношений церкви и государства, церкви и общества.

Ключевые слова: общественно-политическая жизнь, христианские конфессии Украины, христианские партии, околорелигиозные объединения.

Activity of Ukrainian Christian denominations and parties with Christian direction through the prism of social and political life of the country (2006-2007)

The article traces the activities of the UOC MP, UOC KP, UAOC, UBCC and Protestants in social and political life in Ukraine, and analyses the work of Christian parties. It reveals the relationship of some political parties of Ukraine with Christian denominations. The predicated further

development of the relationships between church and state also between church and society is prognosticated.

Keywords: *social and political life, Christian confessions of Ukraine, Christian parties.*

У незалежній Україні церква потужно імплантована в суспільне життя. Це зумовлено філософією її власного буття в країні, а також прагненням надолужити втрачені за період радянської влади позиції як сумління суспільства, дороговказу в національному та духовному поступі. Зважаючи на результати соціологічних опитувань, церква є чинником, що спроможний об'єднати та примирити суспільство, задати йому новий ціннісний вимір, адже вона незмінно є лідером за довірою їй громадян. Однак на практиці виконання такого завдання для церкви реально виявляється дуже складним. Сьогоднішній рівень стосунків церква-держава не відповідає потребам суспільства. Одна з найбільших проблем державно-церковних взаємовідношень – це притаманна частині церковних офіційних представників звичка висловлювати в догматичній манері думки з приводу суспільно-політичних проблем сьогодення. Відтак, церква перетворюється ще на одне політичне угруповання, забуваючи, що головне її призначення – євангелізаційна діяльність, справи милосердя та душпастирство, а не політика. Вивчення недалекого минулого нашої держави дозволяє виокремити тенденції і простежити закладені діями та позицією християнських конфесій і партій християнського спрямування детермінанти, що впливають на сучасне суспільно-політичне життя.

Інтерес до суспільно-політичної діяльності християнських конфесій завжди стійкий у науковому колі, що зумовлено актуальністю проблеми для сьогодення та майбуття країни. О. Грицина, В. Єленський, С. Здіорук, А. Колодний, М. Маринович, О. Саган, Ю. Решетніков та інші вчені простежують та аналізують тенденції суспільно-релігійних відносин років незалежності України. Водночас багатоманітність проблеми та особливий вплив, що його справляють християнські конфесії й християнські партії не лишень на духовне, але й на суспільно-політичне життя країни вимагає ретельнішого розгляду, аналізу та прогнозування наявних тенденцій у суспільно-релігійному житті 2006–2007 рр. України. Цій проблемі, власне, і присвячена ця стаття.

Соціальне обличчя віруючого змінилося й сформувався новий тип християнина – віруючої людини, яка активно живе й діє в суспільстві. Релігійні організації, зважаючи на ці параметри, прагнуть забезпечити реалізацію їхнього соціального потенціалу. Це, відтак, відчутно політизує церкву, що перетворилася на об'єкт впливу політики, яка використовує її у власних цілях, що, зокрема, продемонстрували президентські вибори 2004 року. Хоча релігійні організації не є суб'єктами політичного процесу, все ж вони виступають на боці певних політичних сил.

Моральний вплив політиків на клір сьогодні значно відчутніший, ніж вплив кліру на політиків. Політизація церкви не додає їй авторитету й здатна призвести до глибокої і безвихідної духовної кризи, підриву моральної сили церкви в суспільстві.

Так, перед парламентськими виборами 2006 р. підтримка політичних партій християнськими конфесіями була вже традиційною: УПЦ висловлювала симпатії Партії регіонів, комуністам і прогресивним соціалістам, УПЦ КП та УАПЦ в особі архимандрита Ігоря Ісиченка та УГКЦ – націоналістичним силам [14; 15]. Слід наголосити, що порівняно з президентськими виборами 2004 р. з боку керівництва УПЦ МП вже не було настільки промовистого втручання у виборчий процес, чого не скажеш про громадські православні організації “Прорив”, “Единое Отечество”, ВО “Православний вибір” та ін., які активно позиціонували себе на боці політичних сил, брали участь у суспільно-політичних акціях (як, скажімо, проти вступу в НАТО, на підтримку двомовності, подвійного громадянства з Росією, федералізму тощо).

На початок 2007 р. було проведене соціологічне опитування, яке свідчило невтішні для церкви результати: якщо донедавна їй довіряли біля 70% опитаних, то тепер уже 27,8% [11, с.2]. Причиною такого падіння авторитету церкви в суспільстві є, безумовно, міжправославний розкол та заполітизованість християнських церков.

Бажання Президента Віктора Ющенка зі свого боку сприяти утворенню Помісної православної церкви в Україні по-різному оцінювали самі конфесії. Так, прес-секретар УПЦ МП негативно відреагував на пропозиції Президента об’єднати православні конфесії в Україні в єдину церкву: “Ми вважаємо, що Помісна Церква в Україні є, а відокремлення від Російської православної призведе до нових розколів” [7, с. 10]. Патріарх Філарет натомість дотримується роками виробленої позиції про те, “що без участі держави помісна Церква не утворюється і визнання помісної Церкви не відбудеться” [6, с.11].

Митрополит УАПЦ Мефодій у Різдвяному посланні наголосив на згоді своєї церкви до участі в діалозі з церквами іншої юрисдикції з питання утворення об’єднаної церкви: “Ми вважаємо, що основою такого об’єднання має бути повна канонічна самостійність або помісність Української Церкви” [6, с. 12]. Владика Харківський і Полтавський УАПЦ архієпископ Ігор Ісиченко вважає, що в Україні треба говорити не про об’єднання церков, а про “творення єдиної Помісної церкви”, як повернення до київської традиції, штучно перерваної 1686 р., коли Московська церква поглинула Київську митрополію. При цьому слід повернутися в лоно Константинопольської церкви, під омофор Вселенського Патріарха. “Без осягнення універсальних рис Київської Церкви, її духовності, її обряду творення єдиної Помісної Церкви залишиться будовою вавилонської вежі”, – вважає владика [7, с. 12].

Бачення проблеми помісності в кардинала УГКЦ Гузара було наступним: “Є ще одна проблема: чи держава є тим чинником, який повинен тим займатися (помісністю – Авт.)? Мені здається, радше вона повинна створювати ті обставини, за яких кожна православна душа має почувати себе вільною зробити вибір, і Церква має бути тим чинником, що знаходить у собі внутрішню силу для об’єднання. Я бачу, що це змагання з боку держави є дещо перенаголошене. Проте я переконаний в тому, що Українська Православна Церква має бути автокефальною” [11, с. 2].

Навесні 2007 р. в Україні був започаткований громадський рух, який покликаний був підтримати ініціативи Президента В. Ющенка щодо єдиної Помісної церкви, “За помісну Україну”. Його очолив народний депутат Петро Ющенко. УПЦ МП сприйняла це негативно [12, с. 5–6].

Можемо констатувати, що проблема об’єднання православних церков України не є такою простою, як на той час декларувала влада. На нашу думку, для держави важливо сприяти толеризації міжконфесійних і міжцерковних відносин. Слід враховувати, що хоча православ’я і є в нас історичною конфесією, але ж історія розпорядилася так, що на сьогодні воно ні кількістю своїх громад (50% – офіційна статистика) [9, с. 66], ні кількістю вірних (різні соціологічні дослідження називають їх від 36 до 58% [2, с. 7]) не є абсолютно домінуючою релігією, яка могла б прагнути на статус ледь не державної. На нашу думку, нинішні складні історичні православні реалії України говорять про те, що в ній не може бути єдиної Помісної православної церкви. Може бути Помісна православна церква (залишиться проблема визнання цієї помісності в світі) та екзархат РПЦ.

Улітку 2007 р. навколоправославні організації “Держава” “Единое Отечество”, Союз православних громадян та ін. хресними ходами та маніфестаціями активно виступали проти проведення навчання “Сібрис”. Вони прагнули зірвати навчання, таким чином протистояли входженню України в НАТО. Водночас в Одесі ці організації були на політичних акціях на підтримку встановлення пам’ятника імператриці Катерині II (владика Агатангел освятив цей пам’ятник). Відтак, продовжували свою проросійську позицію та залишаючись ретрансляторами політики Російської Федерації. Водночас предстоятель УПЦ МП Володимир благословив вшанування українцями російського царя Миколи II та його сім’ї, а з ініціативи Всеукраїнського братства ім. Олександра Невського був проведений хресний хід, який улітку пройшов вулицями Києва [7, с. 10].

Парламентська криза 2007 р. призвела до дочасних виборів. На цей факт зреагувала Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій (не підписали документ УПЦ МП та УАПЦ (Мефодій) у своєму зверненні: “Віriamo, що політичні сили, відновивши через вибори довір’я до себе, очистяться від підозр в ігноруванні волі виборців” [13, с. 4]. Зауважимо,

що посиленої активності в передвиборчий період церкви не засвідчили, за винятком навколорелігійних об’єднань УПЦ МП.

У житті протестантів 2007 р. ознаменувався тим, що понад десять харизматичних спільнот стали членами міжнародного об’єднання “Нове покоління” (центральна церква знаходиться у Ризі, пастор О. Ледяев) [3, с.15].

Дізнавшись про видрукуваний на сайті Мін’юсту проект Закону “Про участь громадськості у формуванні і реалізації державної політики”, газета об’єднаних харизматів “Камень краеугольный” наголошувала: “Коли цей Закон вступить у силу, церкви України повинні будуть делегувати своїх людей, які зможуть скористатися владою. Тому вже зараз у всіх сферах суспільних відносин церква повинна мати свої громадські організації, своїх людей, які будуть відстоювати інтереси християн. Це стосується моралі суспільства, духовності, материнства і батьківства та ін. непогано було б охопити й інші сфери суспільних відносин, зокрема здоров’я населення, соціальне забезпечення, політику й економіку” [3, с. 16]. Тобто наявна тенденція в житті харизматів щодо активної участі в суспільному житті посилюється й декларується як земне завдання та обов’язок церкви.

Така ситуація із взаємовідношенням церкви та суспільної системи в сучасній Україні багато в чому зводить нанівець інтегруючі можливості такого могутнього за силою свого духовного впливу соціального феномену як церква. Однак, очікувана громадянами України та пересічними віруючими позиція та функція релігії повинна полягати не в участі християнських конфесій у політичних акціях та подіях, але в її обмежувально-виховному потенціалі, у здатності впливати на світогляд і суспільну позицію громадян держави, формувати відповідальних громадян та політичних лідерів.

З початком становлення багатопартійності в країні певний сегмент політичних сил, спираючись на сплеск релігійного відродження, досвід християнсько-демократичного руху в розвинутих європейських країнах, апелював до впливу християнського світогляду на суспільне життя. Унаслідок цього виникли християнські партії. За історію незалежної України партійних структур, які в своїй назві використовують визначення “християнська”, було дев’ять. Для здійснення своїх програмних положень кожна партія прагне досягти влади. Не є винятком і християнські партії України, адже якби вони не брали участі у виборах та не виявляли б активності у суспільному житті країни – їхні декларації залишилися б пустими словами, зафіксованими лише на папері. У парламентських виборах 2006 та позачергових 2007 рр. досліджувані нами партії брали участь: хто одноосібно, а хто входячи до складу потужних блоків партій.

Партії християнського спрямування, попри певні потуги до об’єднання, все ж таки вирішили йти на парламентські вибори 2006 р., роз-

чинившись у потужний іменних блоках. Так, ХДС увійшла в Народний союз “Наша Україна”, Володимир Стретович став 5 номером у списку. СХП на парламентські вибори йшла одноосібно й здобула менше 0,09% голосів виборців [1].

РХП вела переговори про блокування з “Нашою Україною”, УНП, Рухом, Партією зелених та іншими політичними силами щодо створення блоку національно-демократичних сил, але участі у виборах не брала. ХЛПУ (будучи в блоці “Наша Україна”) кинула всі свої сили на підтримку свого лідера, Леоніда Черновецького, на посаду голови міської Ради Києва. Перемога Леоніда Черновецького, звісно ж, не була забезпечена виключно силами його партії чи харизматичної організації “Посольство Боже”, членом якої він є. А заступником глави Київської міської державної адміністрації був призначений Віталій Журавський, голова ХДПУ [4]. Таким чином можна говорити про певне об’єднання, спільну працю християнських лібералів у КМДА. Партія “Християнський рух” не брала участі у парламентських виборах і, схоже, існувала виключно на власній веб-сторінці.

У позачергових виборах народних депутатів до Верховної Ради, що відбулися 30 жовтня 2007 р., християнські партії вже традиційно брали участь, розчинившись у блоках (ХДС у складі “Нашої України” – “Народної самооборони”, а РХП у Блоці Людмили Супрун). Проте на цих виборах уперше брав участь блок партій із промовистою назвою – “Християнський блок”, що складу якого ввійшли 2 партії: Всеукраїнська політична партія “Екологія та Соціальний захист” та Соціально-християнська партія. Першу п’ятірку списку представили: С. Балюк – голова “Християнського блоку”, В. Вознюк – доктор богослов’я, З. Виборна – экс-мер м. Боярка, священник А. Кашуба та президент Міжнародного центру батьківства О. Марченко. Створений в основному за підтримки протестантських громад України, “Християнський блок”, маючи представництва по всій державі, ратував за міжконфесійний характер свого політичного об’єднання, виступав за відродження християнських цінностей в Україні, а також за захист християн. Але навіть за посиленої роботи з пасторами протестантських громад, які всіляко намагалися агітувати за блок у стінах культових будівель (про що, зокрема, свідчить запитання дописувача на інтернет-конференції з С. Балюком, яку проводив портал InVictory: “З нетерпінням чекаю закінчення агітаційної компанії. А то до церкви ходити не хочеться, бо же замучили вашим блоком...” [5]), блок не спромігся на суттєвий результат – 0,1%, тобто 24595 голосів виборців [8, с. 5].

Результати парламентських виборів 2006 та 2007 рр. засвідчують, що партії християнської орієнтації не користуються підтримкою українських громадян. Історія діяльності партій християнсько-демократичного напрямку дорівнює історії незалежної України, тобто за часовим проміж-

ком хоча б одна з цих партій могла б “виховати” в своїх лавах політика загальнонаціонального масштабу. Але амбітність голів цих партій та “кишеньковість” їх політичних структур стали на заваді, що й засвідчив аналіз 2006 – 2007 рр. Проблемою є велика кількість партій однієї ідеологічної ніші, які не прагнули об’єднання через амбітність керівників і прагнення “гетьманування”. Також через малопомітну й неефективну інформаційну політику потенційні виборці не могли детально ознайомитися із задекларованим у назві “християнським курсом”. Апеляція до релігійних почуттів громадян, формальні гасла не знайшли відгуку.

Таким чином, досліджуваний нами етап діяльності християнських конфесій вирізняється подекуди надмірною політизацією церкви. Це виявлялося, зокрема, через активну, а подекуди й посилену участь УПЦ МП та її навколоцерковних об’єднань у знакових для курсу країни суспільно-політичних подій. Мітинги й акції лівих та проросійських сил щодо болючих проблем суспільно-політичного життя країни як, скажімо, мова, територіальний устрій, питання членства України в різного роду союзів тощо, відбуваються за підтримки якщо не офіційної церкви, то пересічних віруючих. А це, в свою чергу, призводить до порушень положень діючого законодавства України про свободу совісті, та принципів, визначених у соціальних концепціях конфесій.

Деструктивний процес політизації християнських конфесій підсилює соціальну напругу та протистояння в суспільстві як на суспільній, так і на релігійній основі, сприяє міжцерковним та міждержавним конфліктам, загрожує національній безпеці України. Підтвердженням цьому є діяльність навколорелігійних православних громадських організацій, які безпосередньо не є структурними підрозділами УПЦ МП, проте офіційна позиція цієї церкви не заперечує проти діяльності цих організацій. Це – “Единое Отечество”, Союз православних громадян, Союз православних братств, “Держава” тощо, які є активними пропагандистами великоросійської політики, що сприяє роз’єднанню України.

Збільшення політизації міжцерковних відносин і клерикалізації політики підсилює процес поділу країни на Захід і Схід, що, в свою чергу, загрожує територіальній та духовній цілісності країни. Ідея утворення Української Помісної Православної церкви має суттєву підтримку громадян, які вбачають у ній чинник консолідації нації. Влада намагається всіляко сприяти цьому процесу. Перспектива утворення такої церкви породила в суспільстві та церковних колах широку дискусію щодо шляхів і методів її досягнення. На нашу думку, утворення Помісної церкви не має артикулюватися як предмет державної політики, адже це пряме втручання держави у внутрішні справи церкви. Завданням держави має бути створення сприятливих умов для природного і безперешкодного розвитку конфесій. Самі церкви мають виявити волю до єднання, це має бути назріле, але внутрішнє бажання самих віруючих. Модель, яка

б передбачала штучне об'єднання, “поглинання” однієї православної інституції іншою є неприйнятною для України, адже породить нові розколи та посилить міжцерковне протистояння, що, безперечно, заважатиме суспільній стабільності.

Християнські церкви прагнуть допомогти державі вирішувати проблеми, зокрема, духовного виховання дітей (через курс “Основи християнської етики”, курси духовно-морального виховання у ВНЗ тощо; заснування християнських шкіл), молоді, займатися капеланським служінням тощо. Вирішення цих проблем лежить у площині державно-церковних взаємовідношень. Конкуруючи між собою та залучаючи на свій бік підтримку тих чи інших політичних сил задля лобювання певних соціальних проектів та ідей церкви втрачають сакральний статус в очах своїх вірних та громадськості. Взяти на себе цей стереотипний негатив від “забруднення рук” у політиці мали б партії, які в своїй назві мають слово “християнська” і які б допомогли законодавчо врегулювати сферу суспільної діяльності церкви. Проте українські християнські партії на сьогоднішній день є релігійними за назвою, але не підтверджують цього в суспільному житті та змістом своєї роботи. Практично через усі статuti цих партійних організацій проходить думка про те, що вони об'єднують віруючих усіх конфесій, а також невіруючих, котрі розділяють християнські погляди, тобто партії декларують принципи західної демократії з ідеями християнства. Відтак, церковної опори, головним чином з числа православних, що становлять більшість віруючого населення України, які за традицією підпорядковуються світській владі, у партій немає. Немає й належної підтримки в партій і з боку керівництва православних церков, адже якщо такі контакти й відбувалися, то вони були поодинокими й не мали продовження в подальшій співпраці.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вибори, результати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua>
2. Дудар Н. Релігія і Церква в суспільному житті України / Надія Дудар, Людмила Шангіна // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 10. – С. 6–13.
3. Життя протестантів // Релігійна панорама. – 2007. – № 4. – С. 15–16.
4. Журавського призначили заступником глави КМДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/2863/art/32135.html>
5. Лидер “Християнського блока” ответил на все вопросы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.invictory.org/issue14160.html>
6. Православ'я // Релігійна панорама. – 2007. – № 1. – С. 11–12.
7. Православ'я // Релігійна панорама. – 2007. – № 7. – С. 10–12.
8. Результати виборів // Україна молода. – 2007. – 10 жовтня. – С. 5.

9. Релігійна мережа України на 1 січня 2007 року // Релігійна панорама. – 2007. – № 2. – С. 66–74.
10. Суспільне буття релігії і церкви // Релігійна панорама. – 2007. – № 5. – С. 7–8.
11. Суспільне буття релігії і Церкви // Релігійна панорама. – 2007. – № 4. – С. 2–4.
12. Суспільне буття релігії і церкви // Релігійна панорама. – 2007. – № 3. – С. 5–6.
13. Суспільне буття релігії і церкви // Релігійна панорама. – 2007. – № 1. – С. 4–8.
14. Филипчук С.В. Діяльність українських християнських конфесій через призму політичного життя країни (2005–2006 рр.) / С. В. Филипчук // Наукові записки НаУ “Острозька академія”. Історичні науки. – Острог : Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2007. – Випуск 8. – С. 379–389.
15. Филипчук С.В. Участь і роль українських християнських церков у президентських виборах 2004 року / С. В. Филипчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : наукові записки РДГУ. – Рівне : РДГУ, 2005. – Вип. 6. – С. 65–71.